වැලිවිට ශ්‍රී සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේලාගෙන් සිදු වූ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය

විල්ගමුවේ පියනන්ද හිමි

ප්‍රවේශය

මහින්දාගමනයත් සමග මෙරට ඇති වූ බෞද්ධ ප්‍රබෝධය ශාස නික හා ශාස්ත්‍රීය මෙන්ම සංස්කෘතික වශයෙන් දියුණු වෙමින් රාජ ධානි අනුව කරන ලද යුග භේදයෙන් වරෙක පෙරටුගාමීව ද වරෙක පසුගාමීව ද දියුණුවෙමින් මෙන්ම පරිහානියට පත්වෙමින් ද මෙරට සම්බුද්ධ ශාසනයෙහි පැවැත්ම සිදුවිය. ශාස්ත්‍රීය ලෝකයෙහි පැවැත්ම ද එබඳුම විය. බොහෝවිට ඓතිහාසිකව ගොඩනැගුණු ඒ ඒ යුගයන් අවසන් වීමට හේතු වී ඇත්තේ සම්බුද්ධ ශාසනයට හා ශාස්ත්‍ර උන් නතියට වූ පරිහානියත් සමගමය. එය ප්‍රාරම්භ යුගය වන අනුරාධ පුර යුගයෙහි අවසානයෙන් පැහැදිලි වේ. එමෙන්ම නව යුගයක් ආරම්භව දීප්තිමත් වී ඇත්තේ ද එම යුගයෙහි සිදුවන ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය දියුණුවෙහි තරමටය. කෝට්ටේ යුගයෙහි දීප්තිමත්ව පැවති මෙරට ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය දියුණුව කෙමෙන් ශේෂව මහනුවර යුගය වන විට අත්‍යන්ත පරිහානියට පත්ව තිබුණි. ඒ සඳහා මෙරට පෙර යුග පරිහානියට තුඩුදුන් කරුණු මෙන්ම සුවිශේෂී වූ කරුණු ද හේතු වී ඇත. ඒ අතර

- රාජ්‍ය ආරක්ෂාව නැතිවීම.
- ක්‍රිස්තියානි බලපෑම

- ❖ දේශපාලන විප්ලවය.
- ❖ කාලීන විප්ලව හා ඉන්දු ද්‍රවිඩාභාසය
- ❖ ආර්ථික ක්‍රමය
- ❖ කුලභේදය
- ❖ ඥාති ශිෂ්‍ය ක්‍රමය
- ❖ රක්ඛංග රටින් ගෙනා උපසම්පදාව[1]

මෙයට අමතරව ජනතා අසමගිය මෙන්ම තත්කාලීන ශ්‍රමණ වේශධාරීන්ගේ දුශ්ශීල පැවැත්ම ද මේ සඳහා හේතු වූ බව පැහැදිලිය. මෙබඳු වූ හේතුන්ගෙන් මහනුවර යුගය වන විට ශාසනික පරිහානිය ප්‍රමණය කළ නොහැක.එවන් යුගයක සෙංකඩගල නුවර රාජ්‍යත්වයට පත් වීරපරාක්‍රම නරේන්ද්‍රසිංහ රජු සමයෙහි (ක්‍රි. ව. 1707-1739) සූරිය ගොඩ සාමණේරයන්ට ශිෂ්‍යව වැලිවිට කුලතුංග පරපුරට අයත් කුලතුංග කුමරු සරණංකර නමින් පැවිදි විය.[2] මෙම සිදුවීම මහනුවර යුගයෙහි ශාසනික හා ශාස්ත්‍රිය පරිහානිය නැවතීමටත් එහි උන්නතිය ඇති කිරීමටත් හේතු විය.

මහනුවර යුගයෙහි ශ්‍රී ලාංකේය සංඝ සංස්ථාව සංඝශෝ භන ගුණ ධර්මයන්ගෙන් හීනව ගිහියන් විසින් සිදු කළ යුතු නැකත්, වෙදකම්, ගොවිතැන්, වෙළඳාම් ආදී අකර්තව්‍යයෙහි යෙදි සිටි භික්ෂු පිරිසක් බව **සංඝරාජ සාධු චරියාවට** අනුව පැහැදිලිය.[3] එවක භික්ෂු වේශධාරී එම පිරිස ගණින් වහන්සේලා නමින් හඳුන්වා ඇත. වැලිවිට සරණංකර සාමණේරයන් වහන්සේට මෙම පිරිස සැබෑ බුද්ධපුත්‍රයන් වහන්සේලා නොවන බව ප්‍රව්‍රජ්‍යාවට පත්ව කෙටි කලකින්ම වැටහෙන්නට විය. එතැන් පටන් උන්වහන්සේ තත්කාලීන සංඝ සමාජයෙහි පැවති දුශ්ශීල චර්යාවන් තමන් වහන්සේ විසින් පළමුව වෙනස්

කොට ආදර්ශමත් සංඝශෝභන ගුණධර්මයන් ඇති කරගනිමින් මෙතෙක් අභාවයට ගිය ශාසනික වත් පිළිවෙත් යළි ඇති කරවීමට කටයුතු කළහ.

බුද්ධදහම මනාව උගත් භික්ෂූන් මෙම වකවානුවෙහි නොසිටීම මෙම ශාසනික පරිහානියට හේතු වූ බව අවබෝධ කරගත් වැලිවිට සරණංකර සාමණේරයන් වහන්සේ බුද්ධදහම පාලි භාෂාවෙන් ඇති බැවින් පාලි භාෂාව ඉගෙනීමට උත්සුක වූහ.[4] එම උත්සාහය මහත් අසීරුවෙන් සඵල කරගත් උන්වහන්සේ මාකෙහෙල්වල ගල්ලෙනක සිරකරුවෙකු ලෙසින් සිරකර සිටි ලෙව්කේ රාළගෙන් සතිපට්ඨාන සූත්‍රය හා **බාලාවතාරයේ** නාම කාණ්ඩයත්, පල්කුඹුරේ අත්ථදස්සි සාමණේරයන්ගෙන් **බාලාවතාරයෙහි** සමාස කාණ්ඩයත් මහත් පරිශ්‍රමයෙන් ඉගෙන ශාස්ත්‍රාභිලාෂය සපුරාගත්හ. අනතුරුව උන්වහන්සේ විසින් සිල්වත් සමාගම නමින් සමාගමක් පිහිටවා එම සමාගමට භික්ෂු කණ්ඩායම් එක්රැස් කරගනිමින් එම පිරිස භික්ෂු ආකල්ප සම්පත්තියට ගැළපෙන අයුරින් සකසවා ධර්ම විනය ගැන මෙන්ම පාලි භාෂාව පිළිබඳව ද දැනුමක් ඇති පිරිසක් බවට පත්කරන ලදී. සංස්ථාවක් වශයෙන් ශක්තිමත් වූ සිල්වත් සමාගම මූලික කරගත් වැලිවිට සරණංකර හිමියෝ මෙරට ඒ වන විට අභාවයට ගොස් තිබූ උපසම්පදාව යළි ඇති කිරීම ප්‍රමුඛ කොට ගත් ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය පුනර්ජීවනය ඇති කිරීම සඳහා කටයුතු කළහ. එහිදී වැලිවිට සංඝරාජ හිමියන්ගේ ඇසුර ලද පළමු ශිෂ්‍ය කණ්ඩායම ලෙස සිල්වත් සමාගමට අයත් පිරිස වැදගත් වේ.

සිල්වත් සමාගම

මහනුවර යුගයෙහි සංඝ සංස්ථාව ගණින්නාන්සේලාගෙන් විශාල විය. එවිට එම පිරිසෙන් ශාසනයට වන හානියෙන් ශාසනය බේරාගැනීම වැලිවිට සරණංකර හිමි ප්‍රධානත්වය ගත් සිල්වත් සමාගමෙහි මුඛ්‍ය අරමුණ විය. එනිසාම අභාවයට ගිය ශාසනික ප්‍රතිපදාවන්ට පුනර්ජීවනයක් ඇති කරමින් අප්‍රමාණ ධෛර්යයෙන් යුතුව ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය ක්‍රියා දාමයක නිරත වීම සිල්වත් සමාගමෙහි කාර්යය විය[5]. සිල්වත් සමාගමට අයත්ව සිටි දහඅට දෙනෙකුගේ නම් සංඝරාජ සාධු චරියාවෙහි ඇතුළත් වේ.

01. වැලිවිට සරණංකර සාමණේර
02. සිටිනාමළුවේ සිල්වත් නම
03. ඉලිපැන්ගමුවේ සිල්වත් නම
04. ඊසිපිටියේ සාමණේර
05. කප්පාගොඩ සාමණේර
06. නාගොල්ලේ සාමණේර
07. අළුත් නුවර සාමණේර
08. මැදවෙල සාමණේර
09. කුඹල්දිවෙල සාමණේර
10. වැවගෙදර සාමණේර
11. අහුගොඩ සාමණේර
12. පහන්කුඹුරේ සාමණේර
13. දාහිගමුවේ සාමණේර
14. මාලගම්මන සාමණේර
15. කොටවැල්ලේ සිල්වත් නම

16. ගිනිගත්පිටියේ දීපංකර හෙරණ පැවිදි
17. කදිරාගොඩ හෙරණ පැවිදි
18. මාලිම්බඩ උන්නාන්සේ

මහනුවර යුගය වන විට සමාජයෙහි තදින් මුල් බැස තිබූ කුලභේදය නොසලකා පිළිවෙත් පිරීම හා පරාර්ථචර්යාවම උසස් කොට සැලකීම මෙම පිරිසෙහි පිළිවෙත විය. එබැවින් මෙම සමාගම ආරම්භ වී කල්යත්ම ඉහත නම් සඳහන් පිරිස පමණක් නොව විශාල පිරිසක් මෙරට නන්දෙසින් එකතු විය. ඔවුහු මෙම යුගයෙහි සුවිශේෂී භික්ෂු පිරිසක්ම වූහ. මෙම පිරිස අන්‍ය ගිහි පැවිදි ජනයාට අධ්‍යාපනය ලබාදීම සඳහා භාවිත කළ හෝඩිය, ඇණවුම්, සකස්කඩ ආදී පොත් ද පැවිදි අයට සේඛියා, දිනචරියා ආදී පොත් ද අද දක්වාම පිරිවෙන් හා පාසල් ඇසුරු කොටගෙන පවතියි.[7] කණ්ඩායමක් ලෙස මෙරට පුරා පැතුරුණු මෙම පිරිස පිණ්ඩපාත චාරිකාවෙන් ජීවිතය පවත්වා ගනිමින් ධර්ම ශාස්ත්‍රීය සේවයෙහි යෙදෙමින් සැබෑ බෞද්ධ ශ්‍රාවකයන් සතු ශීලාදි ගුණධර්ම ජනතාවට දැනෙන්නට සලස්වන ලදී. මේ වන විට අභාවයට ගොස් තිබූ උපසම්පදා පුණ්‍යකර්මය ක්‍රි.ව. 1753 වැන්නෙහි මහනුවර මල්වතු මහාවිහාරීය විසුංගාම මංගල උපෝසථාගාරයෙහි දී සියම් දේශාගත උපාලි මහතෙරුන් ඇතුළු තෙරවරුන් විසින් යළි පිහිටුවන ලදී. එම කාර්යයෙහි දී ද වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේට මෙම පිරිස මහත් ශක්තියක් විය.

මහනුවර යුගයෙහි මුල්කාලය වන විට පැවති ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය පරිහානියට හේතු වූ කරුණු අතර සුවිශේෂී කරුණක් ලෙස දැක්විය හැක්කේ ධර්මධර වියත් භික්ෂු පිරිසක් නොසිටීමය. වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේ විසින් සිල්වත් සමාගමෙහි මූලි

කත්වයෙන් ඒ සඳහා මෙරට නව අධ්‍යාපන ආයතන ද ආරම්භ කරන ලදී. උන්වහන්සේ ද ධර්ම ශාස්ත්‍රෝන්නතිකාමීන්ගේ වැඩිදුර අධ්‍යාපනය සඳහා **මුනිගුණ අලංකාර, අභිසම්බෝධි අලංකාරය, සාරාර්ථ සංග්‍රහය, රතනත්‍රය ප්‍රණාම සංන්නය, භේසජ්ජ මඤ්ජුසා සන්නය, සතර බණවර සන්නය, මහා බෝධිවංශය,** රූප මාලාව, පාලි සන්දේශය[8] ආදී ග්‍රන්ථ රචනා කළහ. එසේම වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේ විසින් ශාසනික හා ශාස්ත්‍රෝන්නතිය ඇති කිරීමට සමත් පැවිදි උපසම්පදාවෙන් ස්වකීය සිසු සඟ පරපුරක් ද ඇති කරන ලදී. එම ස්වකීය ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේලාගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය ද ඉතා ප්‍රශස්තය.

තිබ්බොටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ බුද්ධරක්ඛිත හිමි

වැලිවිට සංඝරාජ හිමියන්ගේ ස්වකීය වියත් සිසු සඟ පරපුරෙහි ප්‍රධාන සහ දීප්තිමත්ම ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේ තිබ්බොටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ බුද්ධරක්ඛිත නාහිමියන්ය.[9] මෙම හිමියන්ගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය දෙවැනි වන්නේ සංඝරාජ හිමියන්ට පමණි. මල්වතු විහාර පාර්ශවයේ එකල විසූ වැඩිමහල්ම භික්ෂුව වූයේ කොබ්බෑකඩුවේ හිමියෝය. එහෙත් තිබ්බොටුවාවේ බුද්ධරක්ඛිත හිමියන් ප්‍රථම මහනායක පදවිය ලැබීමට තරම් සුදුසු වූයේ උන්වහන්සේ විසින් සිදු කළ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවයත්, උන්වහන්සේ සතු වූ ධර්මශාස්ත්‍ර ඥානයත් නිසාය. ඒ බව **මන්දාරම් පුර පුවතෙහි** සඳහන් මෙම කවි කිහිපයෙන් ද පැහැදිලි වේ.

සුගතිඳු සසුන දියුණුව සලකා නිති — න
සඟරජ හිමිඳු පාමොක් සිසුවර හැඳි — න

කිත්සිරි රාජසිහ සක්විති රුව — න
තනතුරු පවර පත් කළේ යළිඳු මෙලෙසි — න

සතර සද සමත් තෙවලා මුනි වද — න
පවර යතිඳු තිබ්බොටුවාවේ සොබ — න
සොඳුරු වටා පොත පුද කර ගරු ලෙසි — න
අදර කර පැවසු නරනිඳු මෙම වද — න

දෙදහස් සිවු සියක් තුන් ලක මහ වෙහෙ — ර
සමගින පවර උප සඟරාජ තනතු — ර
මහනායක දුරය ද මල්වතු වෙහෙ — ර
පිළිගෙන රකිනු මැන බුදු සසුන ලක්පු — ර[10]

මෙහි දැක්වෙන පරිදි කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු විසින් මල්වතු විහාර පාර්ශවයෙහි මහනායක පදවිය තිබ්බොටුවාවේ බුද්ධරක්ඛිත හිමියන්ට පිරිනමන ලද්දේ උපසංඝරාජ පදවිය සමඟය. දෙවනුව එම පදවියම උපසංඝරාජ පදවිය සමඟ අස්ගිරි විහාර පාර්ශවයේ මහා නායක හිමියන් ලෙස උරුලෑවත්තේ ධම්මසිද්ධි නායක හිමියන්ට පිරිනමා ඇත. ඒ අනුව වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් පසුව එම සංඝරාජ පදවිය ලැබීමට නියමිත වී ඇත්තේ පළමුව උපසංඝරාජ පදවිය ලද තිබ්බොටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ බුද්ධරක්ඛිත නායක හිමියන්ය. එසේම මෙරට රජුගේ පටන් එවක මහාසංඝයා වහන්සේ ප්‍රමුඛ සියලු දෙනා උන්වහන්සේගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය මැනවින් දැන සිටි බව ද එහි සඳහන් වේ.

තිබ්බොටුවාවේ බුද්ධරක්ඛිත හිමියන් මල්වතු විහාර පාර්ශ්වයෙහි ප්‍රථම මහනායක ධූරය දරමින් සිදුකළ ශාසනික සේවය ප්‍රශ

ස්තය. උන්වහන්සේ එම කාලයෙහි ජරාජීර්ණව පැවති ස්වකීය විහාරස්ථානයක් වන කුරුණෑගල රිදීවිහාරය ප්‍රතිසංස්කරණය කොට දර්ශනීය විහාරස්ථානයක් බවට පත්කළහ.[11] එසේම පණලිය ගල්ලෙන, කුඹුරුමුල්ලේ විහාරය, මොරතිහේ විහාරය, වැලිගල විහාරය හා වේරගොඩ විහාරය යන විහාරස්ථානයන් ද ඉදිකරමින් එම පළාත්හි බොහෝ ශිෂ්‍යයන්ට ධර්මශාස්ත්‍රය ඉගැන්වීමේ කාර්යයෙහි ද නිරතව ඇත.[12] එම සිසු පිරිස අතර ධර්ම දේශනාවෙහි හා පිරිත් දේශනාවෙහි සමත් **බාලපණ්ඩිතොපම සූත්‍ර සන්නය** ලියූ කඩුවෙල සෝභිත, පොල්පිතිගම සිද්ධාර්ථ අනුනාහිමියන් වැනි ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේලා ද වූහ.

බුද්ධරක්ඛිත හිමියන් විසින් සිදුකරන ලද ශාස්ත්‍රීය සේව - ය තවදුරටත් උන්වහන්සේ විසින් රචනා කරන ලද ග්‍රන්ථ නිසා ආලෝකමත් විය. එබැවින් එම ග්‍රන්ථයන් පිළිබඳව යම් පමණකින් හෝ සඳහනක් කළ යුතුව ඇත. එම ග්‍රන්ථ අතර සුවිශේෂී ග්‍රන්ථය වනුයේ සිංහල භාෂාවෙන් රචනාකොට ඇති පරිච්ඡේද දහතුනකින් සමන්විත **ශ්‍රී සද්ධර්මාවවාද සංග්‍රහය** නම් ග්‍රන්ථයයි. එය 'සත්ථා' නම් බුදුගුණය විස්තර කිරීම සඳහා රචනා කොට ඇති අතර එතෙක් පැවති සිංහල සාහිත්‍ය ධර්ම ග්‍රන්ථ වන **බුත්සරණ, පූජාවලිය, අමාවතුර, සද්ධර්මරත්නාවලිය** වැනි ග්‍රන්ථ අනුව යමින් බණ කීමේ ශෛලියක් අනුගමනය කොට ඇත.[15] එනිසාම ග්‍රන්ථය පුරා ධර්ම කරුණු විස්තර කිරීමට අවශ්‍ය අවස්ථාවන්හි පාළි ගාථාවන් ද යොදා ගෙන ඇත. එසේම 'සත්ථා' බුදුගුණය මැනවින් විස්තර කිරීමේ දී **රූපසිද්ධිය, බාලාවතාරය** වැනි ග්‍රන්ථයන්ට අනුව ව්‍යාකරණානු කූලව ද එය විස්තර කිරීමක් දක්නට ලැබේ.[16] එහෙත් නොගැඹුරුව ධර්මය

නොදත් අයට ධර්මය දැනගැනීම පිණිස සුදුසු බණ පොතක් ලෙස සරලව රචනා කිරීම එහි ඇති විශේෂත්වයයි.

මහාවංසයෙහි එන කුරුණෑගල පණ්ඩිත පරාක්‍රමබාහු රජුගේ පටන් මහනුවර රජ කළ කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජුගේ අවධිය දක්වා වසර තුන්සීයක ඉතිහාස කථනය ද රචනා කොට ඇත්තේ මෙම හිමියන් විසිනි. එහිදී **මහාවංසය** රචනා කළ මහානාම හිමියන් අනුගමනය කළ ශෛලියම අනුගමනය කරමින් ළගන්නා සුලු පාලි ගාථා අටසීයකින් පමණ එය රචනාකොට තිබීම ද උන්වහන්සේගේ සුවිශේෂී හැකියාවකි. පාළි භාෂාව හා සිංහල භාෂාව පිළිබඳ උන්වහන්සේ තුළ වූ හසළ දැනුම ප්‍රකට වූ තවත් ග්‍රන්ථයක් වනුයේ **සතිපට්ඨාන සූත්‍ර සන්නයයි.** අතීතයෙහි සිට සතිපට්ඨාන සූත්‍රය සාමාන්‍ය ජනතාව අතර ප්‍රසිද්ධවූ ග්‍රන්ථයක් ලෙස පැවතින. මෙම යුගයෙහි සිටි ජනතාව අතරින් එය ඈත්ව ගියේ පාලි භාෂාව නිසි ලෙස නොදත් බැවිනි. සමාන්‍ය ජනතාව අතරට යළිත් සතිපට්ඨාන සූත්‍රදේශනාව දේශනාකිරීමේ පුරුද්ද ඇති කිරීම සඳහා මෙම ග්‍රන්ථය රචනා කිරීම නිසැකවම හේතුවන්නට ඇත. **සද්ධම්මොපායනය** අනුරාධපුර යුගයෙහි රචිත ගාථා හයසිය විසි එකකින් පමණ යුත් ධර්ම ග්‍රන්ථයකි.[17] එම ග්‍රන්ථයට සිංහල පරිවර්තනයක් රචනා කරමින් උන්වහන්සේ සතු භාෂාවන්හි හසළ බව තවදුරටත් ප්‍රකට කළහ. මෙම හිමියන් විසින් රචිත තවත් වැදගත් ශාස්ත්‍රීය ඓතිහාසික කෘතියක් වන්නේ **ස්‍යාමෝපසම්පදාවත** නම් කෘතියයි. මහින්දාගමනයේ සිට මහනුවර යුගය දක්වා මෙරට ශාසනික ඉතිහාසයෙහි වැදගත් තොරතුරු කෙටියෙන් ද උපාලි මහා ස්ථවිරාදි තෙරවරුන් විසින් සියමෙන් ගෙනා උපසම්පදාව පිළිබඳව හා කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු විසින් කළ උදාර ශාසනික මෙහෙවර වෙසෙසා වර්ණනා කරමින්

ද එම ග්‍රන්ථය ගද්‍යයෙන් රචනා කොට ඇත. එසේම බුද්ධරක්ඛිත මහානායක හිමියන් විසින් වියත් ධර්මධර ශික්‍ෂාකාමි සිසු පරපුරක් ඇති කිරීමත් ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් සංඝරාජ හිමියන් මෙන් කළ උදාර ධර්ම ශාස්ත්‍රී සේවයත් හේතුවෙන් සංඝරාජ මාහිමියන් ඇති කළ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය පුනර්ජීවනය තවදුරටත් මෙම යුගයෙහි බබල න්නට හේතු විය. සංඝරාජ හිමියන් වැඩසිටි සමයෙහිම බුද්ධ රක්ඛිත හිමියන් මල්වතු විහාරයෙහි වැඩසිටිය දී අපවත් විය.

දරම්ටිපොළ ධම්මරක්ඛිත හිමි

වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේ සාමණේර අවධි යෙහි පටන් උන්වහන්සේගේ ශාසනික, ශාස්ත්‍රීය සේවයට මහත් ශක්තියක් වූ දරම්ටිපොළ ධම්මරක්ඛිත හිමියන් එම උදාර සේවාව තව දුරටත් ඉදිරියට ගෙන ගිය අයෙකු ලෙස හැඳින්විය හැකිය. උන්ව හන්සේ වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ දෙවැනි ශිෂ්‍ය වරයන් වහන්සේ වෙති.[18] **සංඝරාජ සාධු චරියාවට** අනුව ධම්මරක්ඛිත හිමියන් පාලි ග්‍රන්ථ කථනයෙහි ද අභිනව ගාථා අෂ්ටකාදී ප්‍රබන්ධ කථනයෙහි ද අතිදක්‍ෂයෙකි.[19] පාලි භාෂාව පිළිබඳව ද විශාරද දැනුමක් පැවති උන්වහන්සේ සියමෙන් මෙරටට උපසම්පදාව ගෙන ඒම සඳහා දූතයන් යැවූ අවස්ථාවන්හි ඔවුන් අත අවශ්‍යතාවය සඳහන් කරමින් යැවීමට පාලියෙන් රචනා කරන ලද සංදේශ රචනා කරන ලදී.[20] එසේම කාම්බෝජයෙන් මෙරටට ගෙනා බණ පොත් සිංහලයට පරිවර්තන කිරීමද මෙම හිමියන් විසින් සිදුකරන ලද තවත් ශාස්ත්‍රීය සේවයකි.[21]

ධම්මරක්ඛිත හිමියන්ට උපසම්පදාවෙන් දස වස් පිරීමෙන් උපාධ්‍යාය පදවියක් ද පෝයමළුව විහාරයෙහි නායක පදවිය ද සංඝරාජ හිමියන්ගේ කැමැත්තෙන්ම ලැබිණ. මෙම හිමියන් වැඩි කලක් ඉහළ දොළොස්පත්තුවේ වැඩ සිටිමින් එම ප්‍රදේශවාසී සංඝයා වහන්සේලාට බණදහම් පුරුදු කරමින් හා අනුශාසනාකරමින් වැඩ සිටි බව ද සඳහන් වේ.[23] මල්වතු විහාර පාර්ශ්වයෙහි තුන්වන මහ නායක ධූරය දැරූ උන්වහන්සේ ක්‍රි.ව. 1774 සිට 1787 දක්වා වර්ෂ දහතුනක් එම තනතුර දරමින් තම ගුරුදේවයන් වූ සංඝරාජ මාහි මියන් විසින් උදාකළ ශාසනික පුනර්ජීවනය තවදුරටත් මෙරට පුරා වැඩි දියුණු කරන්නට සමත් වූහ.[22] මල්වතු විහාරයෙහි දරම්ටි පොළ පංසල, කඳුලව, ලුණුකඩවැල්ල, වරාවල, ආදී විහාරස්ථානය න්හි අධිපතිත්වය දරමින් එම විහාරස්ථානයන්හි අභිවෘද්ධිය ද සිදු කරන ලදී.[24] මෙම හිමියන්ගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය කෙරෙහි පැහැදීම් වශයෙන් කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු වරාවල විහාරස්ථානය පූජාකොට ඇත. ශාස්ත්‍රඥානය ඇති කටුපොත අනුනාහිමියන් මෙන්ම **විමානවස්තු ප්‍රකරණය** සිංහලයට නැගූ ගම්මුල්ලේ රතනපාල හිමියන් ධම්මරක්ඛිත හිමියන්ගේ දීප්තිමත් ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේලා වූහ.

ගිනිගත්පිටියේ සංඝරක්ඛිත හිමි

ගිනිගත්පිටියේ සංඝරක්ඛිත හිමියන් හුලංගමුවේ අන්තිම තෙරුන් ළඟ පැවිදිව පසුව වැලිවිට සරණංකර හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යභා වයට පැමිණ ඇත. සංඝරාජ හිමියන්ගේ තෙවැනි ශිෂ්‍යයා ලෙස **සඟරජවතෙහි** මෙම හිමියන්ගේ නම සඳහන්ය.[25] මෙම හිමියන් සිල්වත් සමාගමට වයස අවුරුදු දහතුනේ දී එක්ව ඇති අතර

සංඝරාජ හිමියන්ගේ ඇසුරෙන් ධර්මශාස්ත්‍රයෙහි වියතෙකු බවට පත්ව ඇත.[26] නියමකන්ද නම් ස්ථානයෙහි පිහිට වූ විද්‍යාස්ථානයෙහි වැඩ වසමින් ධර්මශාස්ත්‍රීය සේවය බොහෝ ගිහිපැවිදි සිසුන්ට ලබා දුන්හ. උන්වහන්සේගෙන් බිහිවූ වියත් සිසු පරපුර නිසාම එම විද්‍යා ස්ථානය මෙරට සුප්‍රසිද්ධ විද්‍යාස්ථානයක් බවට පත්විය. මෙම හිමියන් විසින් රචිත ග්‍රන්ථ ලෙස **තිරත්නමාලා ශතකය, දළදා අෂ්ටක, මුනිරාජ අෂ්ටක, පදලාංඡන අෂ්ටක**[27] යන ග්‍රන්ථ දැක්විය හැකිය.

මෙම හිමියන්ගේ ශාසනික මෙහෙවර ද විශිෂ්ටය. වේරමුණේ කන්දේ විහාරස්ථානයෙහි සුවිශාල දර්ශනීය විහාර මන්දිරයක් ඉදි කරන ලද්දේ මෙම හිමියන්ගේ මූලිකත්වයෙනි. උපසම්පදාවෙන් දස වසක් ගත වූ මෙම හිමියන්ට උපාධ්‍යාය ධූරයක් සහ සත්කෝරළ දිශාවේ සංඝනායක පදවියක් මල්වතු විහාරස්ථානයෙන් පිරිනමා ඇත. තම ගුරුදේවයන් වන වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ අපවත් වීමෙන් ලද සිත් තැවුල නිසාවෙන් ස්වකීය සිසු ගණයා එකතු කොට ගෙන සිදු කරන ලද මහා සංඝගත දක්ෂිණාව පිළිබඳ විස්තරයක් **සංඝරාජ සාධු චරියාවේ** සඳහන් වේ. මෙයින් පැහැදිලි වන්නේ ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස මෙම හිමියන් තුළ වූ ගුරුභක්තියයි.

රඹුක්වැල්ලේ ධම්මරක්ඛිත හිමි

වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ සිව්වැනි ශිෂ්‍ය වරයන් වහන්සේ ධම්මරක්ඛිත හිමියෝය. උන්වහන්සේ වැලිවිට සංඝරාජ හිමි, තිබ්බොටුවාවේ බුද්ධරක්ඛිත හිමි යන දෙනමගෙන්ම

ධර්මශාස්ත්‍රය ඉගෙනගෙන ඇත.[29] මෙම හිමියන් එවක රජු ඇතුළු ඇමතිවරුන්ට ධර්ම දේශනා පැවැත්වීමෙහි මහත් ප්‍රසිද්ධියකට පත්ව සිටි හිමි නමකි. උපසම්පදාවෙන් දසවසක් පිරීමෙන් උපාධ්‍යාය ධූරයට පත් වූ උන්වහන්සේ පසුව මල්වතු විහාර පාර්ශ්වයෙහි අනුනායක පදවියක් ද දරමින් ඉමහත් ශාසනික මෙහෙවරක් සිදු කරන ලදී. එසේම කර්මවාක්‍ය කීමෙහි අතිදක්ෂයෙක් වූ මෙම හිමියන් විදර්ශනා භාවනා ඉගැන්වීමෙහි දක්ෂ හිමි නමක් ලෙස ද කටයුතු කර ඇත.

වැඩකර සසුන් වැඩි සඟ රජුගේ මෙල ක
පැනසර ගොලයෝ ඇත දැන ගත් නොයෙ ක
ගුණසර රඹුක්වැල්ලේ දෙවැනි නාය ක
තනතුර තිබෙන යදිඳුන් එක ගෝලයෙ ක[30]

මුංකොටුවේ රාළ විසින් රචිත යැයි සැලකෙන **සඟරජවත** නම් ග්‍රන්ථයෙහි ඇතුළත් මෙම පද්‍යයෙහි ප්‍රඥාවන්ත ශිෂ්‍යයන් සසුනට දායාද කළ බව සඳහන්ය. එය සැබවින්ම මෙම හිමියන්ගෙන් යුගයෙහි අවශ්‍යතාවය සඳහා සිදුවූ විශිෂ්ට ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවයකි. මෙම හිමියන් මල්වතුවිහාරයෙහි ද, කුණ්ඩසාල විහාරයෙහි ද, අම්පිටිය විහාරයෙහි ද විශාල පිරිසකට විදර්ශනා භාවනාව මෙන්ම ධර්ම විනය උගන්වමින් වියත් සිසුන් බිහිකළ බව **සංඝරාජ සාධු චරියාවෙහි** සඳහන් වේ.[31] එම සිසුන් අතර සිටි **ධම්මචේතිය සූත්‍ර සන්නය** රචනා කළ කුංකුණාවේ සුමංගල හිමියන් එවක මෙරට ඉතා ප්‍රසිද්ධ ව සිටි වස් කවි කීමෙහි දක්ෂයෙකි.

මොරතොට ධම්මක්ඛන්ධ හිමි

වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ පස්වෙනි ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේ මොරතොට ධම්මක්ඛන්ධ හිමියෝය.[32] උන් වහන්සේ වයස අවුරුදු දහතුනේ දී සංඝරාජයන් වහන්සේගේ පැවිදි ශිෂ්‍යයෙකු බවට පත්විය. උන්වහන්සේ උපසම්පදාව ලබන අවස්ථාවෙහි සියම් දේශාගත උපාලි තෙරුන් ඇතුළු පිරිස ඉදිරියෙහි ප්‍රාතිමෝක්ෂයම කටපාඩමින් දේශනාකළ විට එම පිරිස මවිතයට පත්ව ''අසදිසො ධම්මක්ඛන්ධො''[33] යනුවෙන් හැඳින් වූ බැවින් නිග්‍රෝධ නම් වූ මෙම හිමියන් එතැන් සිට ධම්මක්ඛන්ධ නම් වූ බව **මොරතොට වතෙන්** උපුටා දක්වමින් වාචිස්සර හිමියෝ සඳහන් කරති.

පිටකත්‍රයෙහි මනා දැනුමක් ඇති ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන් එවක දක්ෂ ධර්ම දේශකයෙකි. උන්වහන්සේට කර්මාචාර්ය පදවියක් ද උපාධ්‍යය ධූරයක් ද හිමි වූ අතර සංඝරාජයන් වහන්සේ වැඩ සිටියදීම මල්වතු විහාර පාර්ශවයෙහි එක් අනුනායක ධූරයක් ලැබී ඇත. එම තනතුරු දරමින් උන්වහන්සේ කළ ශාසනික සේවය පිළිබඳ **සංඝරාජ සාධු චරියාවෙහි** මෙසේ සඳහන්වේ. ''එසේ ම මොරතොට ධම්මක්ඛන්ධ අනුනායක ස්ථවිර උන්වහන්සේ ද කම්මවාචා කීමෙන් උපාධ්‍ය වීමෙන් බොහෝ දෙනා වහන්සේ උපසම්පදා කිරීමෙ - න් තුන්පිටකයෙහි පොත් ලියවමින් බලමින් පාඩම් කළාක් මෙන් ඇහු බැලූ තැන් තෝරා තත් වු පරිද්දෙන් අර්ථ කථනය කිරීමෙන්''[34] උන්වහන්සේගේ සතු ධර්මඥානය හා ශාසනික සේවය දැක ප්‍රසාදයට පත් රාජාධි රාජසිංහ රජු ස්වකීය විහාරස්ථානය වූ දෙගල්දොරුව විහාරස්ථානයට නින්දගම් ද පූජා කර ඇත. කීර්තිමත් කවියෙකු වූ එතුමා මෙම හිමියන්ගෙන් උගත් දක්ෂ ශිෂ්‍යයෙකි. ඒ බව එතුමා විසින්

රචිත **අසදෘස ජාතකයෙහි** සඳහන් කොට ඇත. එසේම රාජාධි රාජසිංහ රජු ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන්ගෙන් ශබ්ද ශාස්ත්‍රය ඇතුළු කාව්‍ය ශාස්ත්‍රය උගත් බැවින්ම **අසදෘස ජාතකය** පැහැදිලි මටසිලිටි බසින් කළ බණ කවියක් බවට පත්ව ඇති බව පී. බී. සන්නස්ගල මහතා සඳහන් කරයි.[35] ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන්ගේ තවත් දක්ෂ ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස මුංකොටුවේ රාළ හැඳින්විය හැකිය. ඔහු මුලින් පැවිදිව ශිෂ්‍යයෙකු ලෙස සිට ධර්මශාස්ත්‍ර ඉගෙන පසුව උපවැදිවී ඇත. ඔහු බුද්ධ චරිතය බුදුබණක් ලෙස විස්තර කරමින් **''සර්වඥ ගුණාලංකාරය''** නම් බණ පොත රචනා කොට ඇත.[36] එසේම තම ගුරුවරයා කෙරෙහි වූ අචල ගුරුබැතිය ප්‍රකට කරන **මොරතොටවත** ද මොහුගේම කෘතියකි. මොරතොට ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන්ගේ ඇරයුමෙන් මෙතුමා විසින්ම **සඟරජවත** ද රචනා කොට ඇත.[37] **ආර්යවංශ සූත්‍ර සන්නය** ලියූ බැමිණිවත්තේ භික්ෂුව ද මෙම හිමියන්ගෙන් ධර්මශාස්ත්‍ර උගත් තවත් ශිෂ්‍යයෙකි.[38] ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන් ගංගාරාමය ආදී විද්‍යාස්ථාන කිහිපයකම නේවාසිකව වැඩ වසමින් මෙබඳු ගිහි පැවිදි විශාල ශිෂ්‍ය පිරිසකට ශාස්ත්‍රාලෝකය ලබාදුන්හ.

මල්වතු විහාර පාර්ශ්වයෙහි හතරවන මහනායක ධූරයට පත් ධම්මක්ඛන්ධ හිමියෝ ක්‍රි.ව. 1787 සිට 1811 දක්වා කාලය එම ධූරය දැරූහ. එසේම ශ්‍රීපාදස්ථානයෙහි නායක පදවියට ද පත් උන්වහන්සේ එහි ද විශිෂ්ට වු ශාසනික සේවාවක් සිදුකර ඇත. දුශ්ශීල භික්ෂූන්ගේ නොමනා ක්‍රියා මතු දිනක මෙරට ශාසනික පරිහානිය පිණිස හේතු වන බව දූරදර්ශිව දුටු ධම්මක්ඛන්ධ හිමියන් කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජුගේ අනුග්‍රහය ඇතිව කතිකාවතක් ද ඇති කළේය. එය මහනුවර යුගයෙහි මුල් අවධියෙහි විසූ භික්ෂුවේෂධාරී පිරිසෙහි යළි හිස එසවීම වැළැක් වීමටත්, සම්බුද්ධ ශාසනයෙහි චිරස්ථිතිය ඇතිකිරීමටත් සමත් සංඝයා

වහන්සේගේ අනුමැතියෙන් සම්මත කරනු ලැබූ ඉතා අනුත්තරීය වූ කතිකාවතකි. මල්වතු විහාරයෙහි උපෝසථාගාරය ද මෙම නාහිමියන් විසින් කරවන ලද්දකි.

වැලිවිට කුඩා සරණංකර හිමි

වැලිවිට භික්ෂුව නමින් ද කුඩා වැලිවිට සරණංකර හිමි නමින් ද මෙම හිමියන් හඳුන්වා ඇත. උන්වහන්සේ වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගේ සොහොයුරාගේ දුවගේ පුතා බැවින් සංඝ රාජයන් වහන්සේගේ සමීපතම ඥාති ශිෂ්‍යයෙකි.[39] **සංඝරාජ සාධු චරියාවේ** සඳහන් පරිදි ස්වකීය ගුරුවරයා වූ සංඝරායන් වහන්සේ ගෙන් ධර්මශාස්ත්‍රය ඉගෙනීමෙන් වියතෙකු විය. උන් වහන්සේ වෙත සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු පොත්පත් හා ධාතු කරඬු ආදිය ගඩලාදෙණිය සද්ධර්මතිලක විහාරයෙහි තැන්පත් කොට ආරක්ෂා කළ බව සඳහන් වේ.[40]

මෙයට අමතරව සංඝරාජයන් වහන්සේ සූරියගොඩ විහාර ස්ථානය ද මෙම හිමියන් වෙත උඩපොළ අප්පුගෙන් නිදස් කොට පැවරූහ. බොහෝ කලක් ගඩලාදෙණිය හා මල්වතු විහාරයෙහි වැඩ සිට දළදා තේවාව සිදුකිරීමෙහි ප්‍රමුඛ විය. කොබ්බෑකඩුවේ ශ්‍රී නිවාස මහානාහිමියන්ගේ අපවත්වීමෙන් පසු මල්වතු විහාර පාර්ශවයෙහි මහනායක ධූරයට පත් කුඩා වැලිවිට සරණංකර හිමියන් ක්‍රි.ව.1819 සිට 1822 යන වසර තුනක කාලයක් එම තනතුරෙහි කටයුතු කරමින් සම්බුද්ධශාසනයේ චිරස්ථිතිය සඳහා මහත් සේවාවක් සිදු කරන ලදී. මෙම කාලයෙහි දී ශ්‍රීපාදස්ථානයෙහි ද අධිපතිත්වයට පත් උන් වහන්සේ එහි ද උන්නතිය සඳහා කටයුතු සිදු කළහ.[42] වැලිවිට කුඩා

සරණංකර හිමියන් සිදුකළ උදාර ශාසනික සේවාව අතර වැදගත් වනුයේ සංඝරාජ හිමියන් විසින් ආරක්ෂා කරන ලද පූජාවස්තු ද පරිහරණය කරන ලද භෞතික වස්තූන් ද මතුපරපුරෙහි දැක ගැනීම පිණිස ආරක්ෂා කොට තැබීමයි. එම පූජාවස්තූන් හා භෞතික වස්තූන්ගෙන් බොහෝ කොටසක් වර්තමානයෙහි ද මල්වතු විහාර යෙහි වැලිවිට පන්සලෙහි ඇති වැලිවිට ශ්‍රී සරණංකර සංඝරාජ කෞතුකාගාරයෙහි දක්නට ඇත.

වැලිවිට ශ්‍රී සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ධර්මශාස්ත්‍රය උගත් වෙනත් ගිහිපැවිදි ශිෂ්‍යවරයරන් වහන්සේලාගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය

සිල්වත් සමාගමට එක්වූ පැවිදි පිරිස වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ධර්මශාස්ත්‍රීය අධ්‍යයනය ලැබූ පළමු ශිෂ්‍ය පිරිසයි. එම පිරිසට ද අමතරව පසුකාලීනව උන්වහන්සේගේ ගුරු ඇසුර ලැබූ ගිහි පැවිදි සිසු පිරිස බොහෝය. එම ශිෂ්‍ය පිරිසෙන් සිදුවූ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සෙවාව ද මෙහිදී යම් පමණකින් හෝ සඳහන් කළ යුතුය. එම පිරිස අතර සිටි අත්තරගම රාජගරු බණ්ඩාර මහතා සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ධර්මශාස්ත්‍ර උගත් දක්‍ෂම ශිෂ්‍යයෙකි.[43] **සංඝරාජ සාධු චරියාවෙහි** දැක්වෙන පරිදි ඔහු පැවිදිව සිට කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජුගේ ඉල්ලීම පරිදි උපවැදි වී ඇත. ගිහිපැවිදි දෙපිරිසගේම ධර්මශාස්ත්‍ර උන්නතිය වෙනුවෙන් කටයුතු කළ එතුමාට උපහාරයක් ලෙස එම රජුගෙන්ම රාජගුරු පදවියක් ද හිමි විය. ඔහු විසින් රචනා කරන ලද **කාරක පුෂ්ප මඤ්ජරිය, සුධීර මුඛ මණ්ඩනය, ශබ්ද මාලාව,** සහ **වෘත්තාවතාරය** නම් වූ ග්‍රන්ථ සතරකි. මෙතුමාගෙන් උගත් ගිහි පැවිදි

16 JUL 2015

බොහෝ සිසු පිරිසක් වූ අතර **මිලින්ද ප්‍රශ්නය** සිංහලයට නැගූ හිනැටිකුඹුරේ සුමංගල තෙරුණුවෝ ද ඒ අතර වෙති.

වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේ විසින් මෙම යුගයේ උදාකළ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය නවෝදය මෙරට පුරා තව දුරටත් ව්‍යාප්ත කිරීමට සමත් වූයේ උන්වහන්සේගේ සඟ පරපුරෙහි සිසු පිරිස හැරුණු විට සිල්වත් සමාගමට එක්ව උන්වහන්සේගේ ඇසුර ලබමින් ධර්ම ශාස්ත්‍රය උගත් සිසුපිරිස බව අප කාගේත් පිළිගැනීමයි. සිල්වත් සමාගමට පළමුවෙන් එක්වූ සිටිනාමළුවේ ස්වාමීන්ගේ ශිෂ්‍ය වේහැල්ලේ ධම්මදින්න හිමියන් ද සංඝරාජ හිමියන්ගේ ගුරු ඇසුර ලැබූ හිමිනමකි. උන්වහන්සේ සාමණේර අවධියෙහිම ශ්‍රීපාදස්ථානයෙහි අධිපතිත්වයට පත්වූ අතර එම කාලයෙහිම කුට්ටාපිටිය පැල්මඩුල්ල යන ගම්වර කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජුගේ ප්‍රශාදයෙන් ලැබූහ. සංඝරාජයන් වහන්සේ විසින් ධම්මදින්න හිමියන් වෙත දකුණු ලක සංඝනායක පදවියක් ද පිරිනමන ලද්දේ එම ප්‍රදේශයෙහි සිදුකරන ලද ඉමහත් ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවාව ඇගයීමක් වශයෙනි. එම පළාත පුරා පැතිරුණු සංඝපරම්පරාවක් ලෙස මෙම හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යානුශිෂ්‍ය පරම්පරාව අදට ද දැක ගත හැකිය.[44] මහනුවර යුගයෙහි විසූ බරණ ගණිතයා ද මෙම හිමියන්ගෙන් ධර්ම ශාස්ත්‍රය උගත් අයෙකි. ඔහු විසින් **නීලකොබෝ සංදේශය** හා **වායස නිමිත්ත** නම් ග්‍රන්ථ දෙක රචනා කොට ඇත. **කවිමිණි කොඬල, වියෝවගරත්නමාලය, රතවතීකථාව** ආදී පද්‍ය ග්‍රන්ථ රචනා කළ පත්තායමේ ලේකම් ද මෙම හිමියන්ගෙන් උගත් තවත් දක්ෂ ශිෂ්‍යයෙකි.

වේහැල්ලේ ධම්මදින්න හිමියන්ගේ ප්‍රධාන ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේ කදුරුපොකුනේ සුවණ්ණජෝති හිමියෝය. කරතොට ධම්මාරාම හිමියන් ස්වණ්ණජෝති හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකි. ගාල්ලේ මේධංකර හිමියන් ධම්මාරාම හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයෙකි. ගාල්ලේ මේධංකර හිමියන් විසින් පැල්මඩුල්ලේ විද්‍යාස්ථානයක් ධර්ම ශාස්ත්‍රෝන්නතිය සඳහා ආරම්භ කරන ලදී. එම විද්‍යාස්ථානයෙන් උගත් වියතුන් අතර වලානේ සිද්ධාර්ථ, ඉඳුරුවේ සුමංගල, දොඩම්පහල දීපංකර ආදී ශිෂ්‍යයෝ වූහ. එම පිරිස අතර වූ වලානේ සිද්ධාර්ථ හිමියන් විසින් රත්මලානේ පරම ධම්මචේතිය පිරිවෙණ ආරම්භ කරන ලදී. එහි ධර්ම ශාස්ත්‍ර හදාළ සිසුන් අතර හික්ඩුවේ ශ්‍රී සුමංගල හිමි සහ රත්මලානේ ශ්‍රී ධම්මාලෝක යන ශිෂ්‍යයන් වූ අතර එම හිමි වරුන් විසින් මෙරට ප්‍රාචීන භාෂෝන්නතිය ප්‍රධාන කොටගත් විද්‍යාස්ථාන වූ විද්‍යෝදය හා විද්‍යාලංකාරය යන විද්‍යාස්ථාන ආරම්භ කොට ඇත.

දකුණු පළාතේ මෙම යුගයෙහි ශාසන හා ශාස්ත්‍රීය සේවය දීප්තිමත් කළ වේහැල්ලේ ධම්මදින්න හිමියන්ගේ තවත් පැවිදි ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේ නමක් වූ කඹුරුපිටියේ ගුණරතන හිමියන්ගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය ද ඉමහත්ය. ස්වකීය ගුරුදේවයන්ගේ අභාවයෙන් පසු ශ්‍රීපාදස්ථානය මෙන්ම රත්නපුර පැල්මඩුල්ල හා පොත්ගුල් විහාරයෙහි වැඩ වසමින් මාතර දිශාවේ සංඝනායක පදවියක් ද දරමින් ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය වූ ඉමහත් සේවක් සිදු කරන ලදී. පිටකත්‍රයෙහි හසළ බුද්ධියකින් හෙබි ගුණරතන හිමියන් සංඝරාජයන් වහන්සේට අවසන් බණ කීමෙහි ද අවස්ථාව ලද හිමි නමකි.

වටරග්ගොඩ ධම්මපාල හිමියන් ද මෙම යුගයෙහි දකුණුලක එකලු කළ තවත් එක් තෙරනමකි. සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ධර්ම ශාස්ත්‍රය මැනවින් ඉගෙන ගත් උන්වහන්සේ මුල්ගිරිගල විහාරස්ථාන අංගසම්පූර්ණ විහාරයක් බවට පත් කරමින්[45] හා එහි බොහෝ ශිෂ්‍ය පිරිස් ඇති කොට සිදුකළ ශාසනික මෙහෙවර වේහැලලේ ධම්මදින්න හිමියන්ගේ සේවාවටම සමානය.

සංඝරාජ මාහිමියන්ගෙන් ධර්ම ශාස්ත්‍රය උගත් අනෙකුත් ශිෂ්‍යයන් අතර සිල්වත් සමාගමෙහි ද මුල්ම සාමාජික වූ ඉලිපැන්ගමුවේ හිමියන් සංඝරාජ නාහිමියන් හා සමකාලීනයෙකි. උන්වහන්සේ තිස්සව විහාරයෙහි වැඩ වසන සමයෙහි අනුරාධපුර ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ වැඩසිටින මළුවෙහි ආරක්ෂාව සඳහා ගල් ප්‍රාරයක් ද ඉදිකරමින් ශාසනොන්නතිකාමීව කටයුතු කොට ඇත.[46] වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් ධර්මශාස්ත්‍ර උගත් තවත් තෙරනමක් වන්නේ කදිරගොඩ හිමියන්ය. උන්වහන්සේ විසින් රඹුක්කන දියසුන්නත විහාරය අංගසම්පූර්ණ විහාරයක් ලෙස ඉදිකරන ලදී. **යෝග පිටක** ආදී පොත් රචනා කළ දියසුන්නත ධම්මජෝති හිමියෝ මෙම හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේ වෙති.

දෙහිපේ අත්ථදස්සි හිමියන් ද සංඝරාජයන් වහන්සේගේ සමකාලීනයෙකු සේම උන්වහන්සේගෙන් ධර්ම ශාස්ත්‍රය උගත් යතිවරයෙකි. එම හිමියන් රුවන්මැලි චෛත්‍ය සමීපයෙහි විහාර මන්දිරයක් ද මිහින්තලේ දාගැබ සමීපයෙහි විහාර ගෙවල් දෙකක් ද මාතලේ කළුන්දාව ආදී විහාරාරාම ද ඉදිකරවූ බව සඳහන් වේ.[47] එසේම කැලණි වෙහෙර ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම ද මෙම හිමියන්ගේ අනුශාසනා පරිදි සිදු කොට ඇත.

සංඝරාජ හිමියන්ගෙන් ධර්ම ශාස්ත්‍රය උගත් ශිෂ්‍යයන් අතර මාලිම්බඩ හිමියෝ ද වූහ. සියම් දේශාගත උපාලි තෙරුන්ගෙ - න් ලබන ලද උපසම්පදා ඇති මාලිම්බඩ හිමියන් සතර සත්කෝරලයෙහි මහත් ශාසනාභිවෘද්ධියක් කළ බවත් ශ්‍රීපාදස්ථානාධි පතිව එහි ද මහත් අභිවෘද්ධියක් කළ බවත් **සංඝරාජ සාධු චරියාවේ** සඳහන් වේ. වැලිවිට සංඝරාජ හිමියන්ගේ ඇසුර ලබමින් බණ දහම් උගත් මෙරට බොහෝ ගිහි පැවිදි ශිෂ්‍යයන්වූ බව තත් කාලී -න ග්‍රන්ථයන්හි සඳහන් වේ. අප මෙහිදි සාකච්ඡා කළේ වැලිවිට සංඝරාජ හිමියන්ගේ උදාර ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවාව ඉදිරියට ගෙන ගිය ප්‍රධානතම ශිෂ්‍ය හිමිවරුන් කිහිප දෙනෙකුගේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය හා ශාසනික සේවාව පමණි.

සමාලෝචනය

වැලිවිට සංඝරාජ හිමියන්ගේ ශිෂ්‍යයන් කොටස් දෙකකින් යුක්තය. පළමු පිරිස නම් උන්වහන්සේ විසින් ධර්ම ශාස්ත්‍රය හා ශාසනික පිළිවෙත් ඉගැන්වූ මෙරට නන් දෙස වූ ගිහිපැවිදි සිසු පිරිසයි. දෙවැනි පිරිස නම් උන්වහන්සේගේ ආචාර්යත්වයෙන් පැවිදි උපසම්පදා වූ ස්වකිය එම සඟ පරපුරෙහි සිසු පිරිසයි. මෙම සාකච්ඡාවේ දී එම දෙපිරිසගේම ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය පිළිබඳව අපගේ අවධානය යොමු කළෙමු. එහිදී අපගේ වැඩි අවධානය යොමු වූයේ වැලිවිට සංඝරාජයන්ගේ සඟ පරපුරට අයත් උන්වහන්සේගේ ආචාර්යත්වය ලද ස්වකීය ශිෂ්‍යවරයන් වහන්සේලාගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවය වෙතටය.

මහනුවර යුගයෙහි සංඝරාජ හිමියන් පහළ වන විට මෙරට ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය වශයෙන් පැවතියේ ඉතා අඳුරු කාල පරිච්ඡේදයකි. දෙවන විමලධර්මසූරිය රජුගේ රාජ්‍යසමය විචාරීමේ දී ඒ බව මැනවින් පැහැදිලි වේ. වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජ හිමියන් සැබෑ බුද්ධපුත්‍රයෙකු ලෙසින් එවක සිටි භික්ෂු වේෂධාරි ගණින්නාන්සේලා නම් පිරිසෙන් ශාසනය රැකගැනීම සඳහා අතිමහත් වෙහෙසක් ගන්නා ලදී. උන්වහන්සේ විසින් පිහිටුවාගන්නා ලද සිල්වත් සමාගම වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේගේ ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය සේවයට මහත් ශක්තියක් විය. කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජු දවස මෙරට සියම් දේශාගත උපාලි මහතෙරුන් ඇතුළු තෙරවරුන්ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් අභාවයට ගිය උපසම්පදාව යළි පිහිටවීම මෙම යුගයෙහි සිදුවූ ශාසනික පුනරුදයට හේතු විය. පසුව මල්වතු අස්ගිරි උභය විහාරයන්හි වෙන වෙනම උපසම්පදා පුණ්‍යකර්මයන් ආරම්භ කරමින් මෙරට ශාසනයෙහි චිරපැවැත්ම තවදුරටත් තහවුරු කරන ලදී.

මෙම යුගයෙහි ඇතිව තිබූ ශාසන පරිහානියට හේතු මැනවින් දැනගත් වැලිවිට සංඝරාජයන් වහන්සේ යළි එසේ මතු ඇති නොවීම සඳහා සසුන්ලැදි ශාස්ත්‍රෝන්නතිකාමී සිසු පිරිසක් ඇතිකරන - ලදී. තිබ්බොටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ හිමියන්ගේ පටන් එම සිසු පිරිස ස්වකීය ගුරුදේවයන් තුළ වූ සියලු හැකියාවන් මෙන්ම ගුණ ධර්මය ද මැනවින් පුරුදු පුහුණුව මෙරට ශාසනික හා ශාස්ත්‍රීය උන්නතිය සඳහාම කටයුතු කොට ඇත. එම සිසු පිරිස අතර ග්‍රන්ථ රචකයන්, ධර්ම කථිකයන්, විද්‍යාස්ථාන ආරම්භකයන් ශාසන භාරධාරීන් සිටී මෙන් තවදුරටත් ඒ බව තහවුරුවේ.

පාදක සටහන්

1. කොටගම වාචිස්සර හිමි, **සරණඞ්කර සඞ්ඝරාජ සමය**, කොළඹ: වයි. දොන් ඇඩ්වින් සහ සමාගම, 2003, පිටුව 38.
2. **එම**, පිටුව 155.
3. ''වත් පිළිවෙත් සරුව පිණ්ඩපාත කිරීම එකලට නොපවතින නිසා පාත්‍රයෙන් පමණ වළඳමින් ලීම් කිම් බණ දහම් පුහුණු විමෙන් ගුණ නුවණ වැඩි ගොස්, නැකත් වෙදකම් ගොවිතැන් වෙළදාම් ආදී වූ අකර්තව්‍යයෙහි යෙදී රන් රිදී ආදිය පිළිගනිමින් මිත්‍යාජීවයෙන් ජීවත්ව දත් උයන්නට මාගමුන් කැන්ද ගෙන දුශ්ශීල ව වසන අලජ්ජි වූ ශාසනාවචර කුලදරුවන් ගේ බාහුලිකය දැක.'' **සංඝරාජ සාධු චර්යාව**, සංස්. අකුරටියේ විමලවංස හිමි, නාගොඩ ආරියදාස සෙනවිරත්න, කොළඹ: සමයවර්ධන පොත්හල, 1997, පිටුව 03
4. ''පළමු කොට තමා පිළිවෙත් ඉගෙන එහි පිහිටා සෙස්සවුන් නැවත පිහිටුවීමට උත්සාහ කිරීම යුතු වන්නේ ය. එතෙකුදු වුවත් ඒ පිළිවෙත් උගන්වන්ට නිසිගුරුවරයෝ දැන් නැත. ඒ දේ පොත්වලින් ම බලා උගන්ට ඕනෑ ය. ඒ පොත් තියෙන්නේ පාලි භාෂාවෙන් ය. ඒ පාලි භාෂාව දැනගන්ට පාලි ව්‍යාකරණ දැනගැනීමෙන් ම ඕනෑ ය. ඒ පාලි ව්‍යාකරණ දන්නා ගුරුවරයෝ කොතනක ඇද්දෝ හෝ විමසන සේක්'' **එම**, පිටුව 03.
5. **එම**, පිටුව 07.
6. **එම**.

7 වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 161.

8. **එම**, පිටුව 236.
9. **එම**, පිටුව 222.
10. **මන්දාරම්පුර පුවත**, සංස්, ලබුගම ලංකානන්ද හිමි, කොළඹ: සංස්කෘතික කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුව, 1996, පිටුව 95.
11. ''තවද රිදී විහාරෙ පුරාතන කර්මාන්ත ජරාජීර්ණව ගිය නිසා උඩ විහාරෙ පල්ලෙ විහාරෙ භිත්ති මුලිනුපුටා හැර ශෛලමය බිත්ති බඳවා අභිනව ද සිටි බුද්ධ රූප, නිෂද්‍ය බුද්ධරූපාදියත් බඳවා පිටත බිත්තිත් නාගමානව, රූපත්, ද්වාරපාලාදි රූපත් හා කොබෝ ගෙඩි වළල්ලෙ ද සාලංකෘත කොට, ශොභාමත් කරවා ......'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 24.

12. **එම**, පිටුව 24.

15. රතනපාල හිමි මිණිගමුවේ, ''තිබ්බටුවාවේ ශ්‍රී සිද්ධාර්ථ බුද්ධරක්ෂිත ප්‍රථම මහානායක මාහිමියන්ගේ ශාස්ත්‍රීය සේවාව'', **මල්වතු මහා විහාරය සහ මහ පදවිය**, සංස්. වල්ගොව්වාගොඩ විමලබුද්ධි හිමි ඇතුළු පිරිස, මධ්‍යම සංස්කෘතික අරමුදල, 2004, පිටුව 274.

16. **ශ්‍රී සද්ධම්මාවවාද සංග්‍රහය,** සංස්. වේරගොඩ අමරමොලි හිමි, කොළඹ: රත්න පොත් වෙළඳහල ප්‍රකාශනයකි, 1956, පිටු 6 - 7

17. **සද්ධම්මොපායනය**, සංස්. මීගොඩ කල්‍යාණතිස්ස හිමි, කැලණිය: විද්‍යාලංකාර මුද්‍රණාලය, 1997, පිටුව 11.

18. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 225.

19. ''තවද, සංඝරාජෝත්තම සාමිදරුවෝ වෙත දීම බාල්‍යාවස්ථාවෙහි පටන් ලීම් කීම් බණ දහම් ශබ්ද ශාස්ත්‍ර හොඳින් ඉගෙනීමෙන් කර්ම කර්තෘ උක්තානුක්තාදි විශේෂ විභාග නොවරදවා ශ්‍රී මුඛ පාලි අටුවා කථාදි ග්‍රන්ථ කථනයෙහි ද, අභිනව ගාථා අෂ්ටකාදි ප්‍රබන්ධ කිරීමෙහි ද අති සමර්ථ සුපරිසුද්ධ තීක්ෂණ ඥාන ගුණ පුණ්‍යමහිම ඇති දරම්ටිපල ධම්මරක්ඛිත ස්ථවිර නායක උන්නාන්සේ ද සඟි අටුවාදි ත්‍රිපිටක සද්ධර්මොපකාර බොහෝ පොත් ලියවා'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 40.

20 **එම**, පිටුව 40.

21. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 225.

22. පහමුණේ සුමංගල හිමි, ''සත්කෝරළ දිසාවේ දහම් ආලෝකය'', **වැලිවිට සරණංකර සංඝරාජ ප්‍රණාමය**, සංස්. කන්ඩක්කුලමේ ධර්මකීර්ති හිමි, තැරුලේ ධම්මරතන හිමි, වීදාගම ශ්‍රී ලංකා ධර්ම චක්‍ර ළමා පදනම, 1995, පිටුව 65.

23. **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 41.

24. **එම**, පිටුව 40.

25. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 226.

26. **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 37.

27. **එම**, පිටුව 38.

28. ''වේරමුණේ කන්ද කියන ස්ථානයෙහි වූ ගල්ලෙණෙහි දහසක් රියන් දිගින් බඳන ලද සයන බුද්ධරූපාදී වු තුන්බෝ පිහිටුවීමෙන් කරන ලද'' **එම**, පිටුව 37.

29. **එම**.

30. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 226.

31. ''බොහෝ දෙනා වහන්සේ මහණ මහලු පැවිදි කිරීමෙන් ද, බොහෝ ශිෂ්‍යගණයාට ලීම් කීම් බණ දහම් ශබ්ද ශාස්ත්‍ර පුහුණු කරවමින් **ධම්මචේතිය සූත්‍ර සන්නය** කළ කුංකුණාවේ සුමංගල උන්නාන්සේ ය, යුවරාජෝත්තම සන්තිකේ ධර්ම කථනයෙහි සමර්ත්‍යකර වූ වටඹුලුවේ දේවමිත්ත උන්නාන්සේ ය, ප්‍රාතිමොක්‍ෂොද්දෙශාදියෙහි සමර්ත්‍ය කර වූ වැවගෙදර උන්නාන්සේ ය යනාදී වූ ශිෂ්‍යගණයා'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 42.

32. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 230.

33. **එම**, පිටුව 231.

34. **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 43.

35. පුඤ්චිබණ්ඩාර සන්නස්ගල, **සිංහල සාහිත්‍ය වංශය**, කොළඹ: සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තු, 1994, පිටුව 507.

36. **එම**, පිටුව 507.

37. **එම**, පිටුව 502.

38. **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 43.

39. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 234.

40. ''වැලිවිට කුඩා උන්නාන්සේ ද ළදරු කළ පටන් ඒ සාමිදරුවන් වෙත සිට ලීම් කීම් ඡන්දස් නිඝන්ඩු ශබ්ද ශාස්ත්‍ර දළදා මාලිගාවේ තේවා කිරීමටත් ඒ ස්වාමිදරුවන්ගෙන් ලැබුණු පොත්පත් ධාතු කරඬු වැඩමවා ගෙන ගොස් ලැබුණු ගඩලාදෙණියෙ සද්ධර්මතිලක නම් වූ මහාවිහාරයෙහි පොත්පත් වැඩමවා තබමින්'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 47.

41. වාචිස්සර හිමි, **එම**, 2003, පිටුව 234.

42. **එම**, පිටුව 235.

43. ''අත්තරගම බණ්ඩා මහත්මයා ළදරු කාලයෙහි පටන් පොයමළු විහාරයෙහි රාජගුරු ශ්‍රී නිවාස කොබ්බෑකඩුවේ නායක උන්නාන්සේගෙන් ලිම්කීම් ඉගෙන, නැවත සංඝරාජෝත්තම සාමීන්ගෙන් ව්‍යාකරණ පාලි ඡන්දස් සොඳින් සම ර්ථව වසනුවෝ'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව 46.

44. අකුරටියේ අමරවංශ නාහිමි , ''වැලිවිට අසරණ සරණ සරණංකර සංඝරාජයන් වහන්සේගෙන් දකුණු පළාතට සිදුවූ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය ශාසනික සේවාව'', **වැලිවිට**

සරණංකර සංඝරාජ ප්‍රණාමය, සංස්. කන්ඩක්කුලමේ ධර්මකීර්ති හිමි, තැරුලේ ධම්මරතන හිමි, ශ්‍රී ලංකා ධර්ම චක්‍ර ළමා පදනම, 1995, පිටුව 52.

45. ''ශිෂ්‍ය ගණයාත් බොහෝ කොට මුල්ගිරිගල විහාරයෙහි පුරාතනව තිබුණු ප්‍රතිමාරූප ජරාවාස හරවා අභිනව සයන බුද්ධරූපාදියත් බඳවා එහි ම බොහෝකලක් පවත්නා සේ සංඝාරාම සහිත උපෝසථ ගෘහයකුඳු කරවා'' **සංඝරාජ සාධු චරියාව**, 1997, පිටුව. 29..

46. ''රුවන්මැලි දාගොබ් වහන්සේ ළඟ විහාරගෙයක් ද මිහින්තලේ දාගොබ් වහන්සේ ළඟ විහාරගෙවල් දෙකක් ද, තනවමින් සත්කොරළේ කළුන්දාවේ විහාරෙ, මුරුතැන්ගේ විහාරෙ, මුතුගල විහාරවිහාරෙත් ඇතුලුව විහාරාරාම කරවමින්'' **එම,** පිටුව 26.

47. **එම**, පිටුව 30.